

WALT DISNEY MULTFILMLARINING O‘ZBEK TILIGA TARJIMA
QILINISHI: MADANIY, TILSHUNOSLIK VA PSIXOLOGIK
ASOSLARI

Jo`raqo`ziyeva Zumradxon Qaxramonjon qizi

O`zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Tarjimonlik fakulteti, 2401-guruh talabasi

joraqoziyevazumradxon@gmail.com

Ilmiy rahbar: Xolboboyeva Aziza Sherboboyevna

f.f.d(PhD)

Azizakhoboboyeva1611@gmail.com

Annotatsiya. *Ushbu maqolada Walt Disney Multfilmlari va ularning tarjima jarayonidagi ilmiy yondashuv, qiyinchiliklar va o`zbek xalqiga havola etilishidagi muhim hodisalar muhokama qilindi. Mazkur ilmiy maqolada Disney multfilmlarining o`zbek tiliga tarjima qilinishining madaniy, tilshunoslik va psixologik jihatlari o`rganildi.*

Kalit so`zlar: *Walt Disney Pictures, animatsiya, tarjima, ekvivalentlik, literal translation, studiya, klassik filmlar, multfilmlar, “Frozen”, “The Lion King”.*

Walt Disney kompaniyasi butun dunyo bo‘ylab mashhur bo‘lib, uning animatsion filmlari global madaniyatning ajralmas bir qismiga aylangan. Bu multfilmlar nafaqat bolalar, balki kattalar orasida ham katta muvaffaqiyatga erishgan. O‘zbekistonda ham Disney multfilmlari juda keng tarqalgan, ular o‘zbek tiliga tarjima qilinib, televideniye va kinoteatlarda namoyish etilgan. Butun dunyo bo‘ylab yetakchi reytingda muvaffaqiyat qozonib kelayotgan Walt Disney Animation Studios, hozirgacha o‘zbek tomoshabinlarining ham qalbida yashab kelmoqda. Kaliforniyada joylashgan studiya yaqin 100 yil davomida samarali va ko‘ngildan joy oladigan irod namunalarini omma e’tiboriga havola etib kelmoqda. Ushbu studiya ishlagan filmlar ko‘pincha „Disney klassik filmlari“ deb ham ataladi. Maqola avvalidan bu studiyaning kelib chiqish tarixi va asoschilariga ham to‘xtalib o‘tamiz.

Walt Disney (talaffuzi: Uolt Disney; tug‘ilgan paytidagi ismi Walter Elias Disney (talaffuzi: Uolter Elayas Disney); 1901-yil 5-dekabr, Chikago — 1966-yil 15-dekabr, Burbank) — amerikalik kinorejissor-multiplikatori, rassom va produser. Produser sifatida 59 nominatsiyada Oscar mukofotiga nomzod qilib ko‘rsatilib, ularning 22 tasida esa g‘olib bo‘lgan. Bundan tashqari, uch marotaba Oltin globus, bir marotaba Emmy mukofoti bilan taqdirlangan. Disney 1919-

yildan kino sohasida ishlagan. Qisqa metrajli „Steamboat Willie“ („Willie kemasi“) (1928) ovozli multfilmi bilan AQSh kinematografiyasida tovush va harakatni sinxronlashtirish usulini ishlab chiqqan. Disney birinchilardan bo‘lib qahramonlari (o‘rdak Donald Duck, sichqon Mickey Mouse va boshqalar) bo‘lgan qisqa metrajli filmlarni suratga oldi. 1933-yilda AQShda birinchi bo‘lib uch rangli film yaratdi. Uning yirik filmlari: „Oppog‘oy va yetti gnom“, „Bambi“, „Uyqudagi malika“, „101 ta dalmatin“ va boshqa Disney folklor va etnografiyaga, hayvonlar va o‘simliklar dunyosiga oid hujjatli filmlarning ham muallifi. Filmlari O‘zbekistonda ham namoyish etilgan. Disneyning Anaheim shahrida ochgan „Disneyland“ (1955) bolalar bog‘i juda mashhur. Undagi qator texnik attraksionlar Disney filmlaridagi obrazlarni aks ettiradi.

Walt Disneyning "Karib dengizining qora sarguzashtlari" ("Pirates of the Caribbean: The Curse of the Black Pearl") multfilmi O'zbekistonda ilk marta tarjima qilingan film hisoblanadi. Bu filmni 2000-yillarda O'zbekistonda katta muvaffaqiyat bilan xalqimiz e'tiboriga havola etishdi. Disneyning an'anaviy animatsion filmlarini tarjima qilish esa ilk marta 1960-yillarda tarjima qilingan va namoyish etilgan Bu barcha bolajonlarning sevimli "Pinokkio" (Pinocchio) multfilmi edi. Walt Disneyning "Pinokkio" (Pinocchio) multfilmi O'zbekistonda "**Uzbekfilm**" studiyasida tarjima qilingan. "Uzbekfilm" O'zbekistondagi asosiy film studiyalaridan biri bo'lib, u ko'plab xorijiy filmlarni, jumladan, Disneyning animatsion filmlarini ham o'zbek tiliga tarjima qilib, kinoteatrlarda namoyish etgan.

An'anaviy ravishda, bunday tarjimalarda quyidagi ijodkorlar ishtirok etadi:

1. **Tarjimonlar** – Ular original matnni o'zbek tiliga tarjima qilishadi. Tarjimonlarning malakasi va ishlash uslubi muhim ahamiyatga ega.

2. **Ovoz beruvchilar** – O'zbek tilidagi versiyada original filmning barcha personajlariga ovoz berishgan aktyorlar. Ular Disneyning mashhur personajlariga o'zbekcha ovozlarni berib, ularni jonlantirganlar.

3. **Dublaj guruhi** – Dublaj, ya'ni filmning ovozli tarjimasi, ko'pincha ovozlarni sinxronlashtirish va musiqiy qismlarni o'zgartirishni o'z ichiga oladi. Bu jarayon ham professional ovoz muhandislari va musiqachilar tomonidan amalga oshirilgan.

Tarjima jarayonida ishtirok etgan aniq shaxslar haqida ma'lumotlar ko'pincha kinofilmning oxirida ko'rsatiladi, lekin o'sha davrda ishlagan mutaxassislar haqida keng tarqalgan ma'lumotlar mavjud emas. Biroq, tarjima ishlari, albatta, o'sha davrdagi O'zbekistonning eng yaxshi tarjimon va ovoz beruvchilarini talab qilgan.

Walt Disney kompaniyasining bir qancha mashhur multfilmlari o‘zbek tiliga tarjima qilingan. Ulardan ba'zilari quyidagilar: "**Qirol Sher**" (**The Lion King**) ,

"Aladdin", "Mulan" , "Oppog`oy" (Cinderella) , "Jungli kitobi" (The Jungle Book) "Moana" , "Shrek" (Garchi bu DreamWorks filmi bo'lsa-da, Disney animatsion stilidagi multfilmga o'xshash tarzda mashhur bo'lgan.), **"Zootopia" , "Nemoni qidirib" (Finding Nemo)** (Disney-Pixar hamkorligida yaratilgan bu multfilm o'zbek tiliga tarjima qilingan.), **"Toy Story"** (Disney va Pixar), **"Frozen" (Muzyurak)** va shuningdek, boshqa ko'plab Disney animatsion filmlari va multfilmlari o'zbek tiliga tarjima qilingan, va ular ko'pincha televideniye va kinoteatrlarda namoyish etiladi.

Disney Multfilmlarining Madaniy Tahlili

Disney multfilmlari, odatda, ko'plab qadriyatlar, an'analar va etnik xususiyatlarni aks ettiradi. O'zbekistonga bu multfilmlarning tarjima qilinishi madaniy almashinuvga sabab bo'lgan. Bunday tarjimalar, bir tomondan, xalqaro madaniyatni o'zbek auditoriyasiga tanishtirishga yordam beradi, ikkinchi tomondan esa, o'zbek milliy qadriyatlariga moslashtirish talab etiladi. Masalan, "Qorqinchli bog'" (The Lion King) yoki "Aladdin" kabi multfilmlaridagi arab va afrik madaniyatini o'zbek madaniyati bilan bog'lash muhim masala bo'ladi. Tarjimonlar ko'pincha madaniy kontekstlarni to'g'ri aks ettirishga harakat qilishadi. Misol uchun, o'zbek tiliga tarjima qilingan ba'zi multfilmlarda milliy ifodalar va an'anaviy voqealar o'zbek xalqining o'ziga xos xususiyatlariga moslashtiriladi. Bunday madaniy yondashuv multfilmning hissiy qismi va mazmunini yaxshiroq anglashga yordam beradi.

Tarjimada Tilshunoslik Asoslari

Walt Disney multfilmlarining o'zbek tiliga tarjimasi tilshunoslik nuqtai nazaridan ham qiziqarli. Tarjima jarayonida nafaqat matnni, balki obrazlarni, kulgili va dramatik elementlarni ham o'zbek tilida to'g'ri ifodalash muhimdir. O'zbek tiliga tarjima qilishda, asosan, to'liq ekvivalent so'zlar va iboralar izlanadi. Bu jarayon tilning boyligini, sinonimlarni va semantik ma'nolarni o'rganishni talab qiladi.

Disney multfilmlarida ko'plab metaforalar va o'ziga xos dialoglar mavjud. Masalan, "Zootopia" (Zootopiya) multfilmida hayvonlarning odamlarni ifodalash orqali o'tkazilgan ijtimoiy va siyosiy masalalar o'zbek tilida to'g'ri aks ettirilishi zarur. Tarjimonlar ko'pincha bunday nozik mavzularni o'zbek tilidagi madaniy va tilshunoslik jihatidan to'g'ri ifodalashga harakat qiladilar(literal translation).

Shuningdek, Disney multfilmlarida ishlatiladigan inglizcha so'zlar va atamalar o'zbek tilida aniq va tushunarli tarzda tarjima qilinishi yoki ekvivalent berilishi lozim. Masalan, "Frozen" (Muzyurak) filmidagi "Let it go" qo'shig'i o'zbek tilida qanday tarjima qilinishida uning original ma'nosini saqlab qolishga harakat qilishga diqqat qilish zarur. "Let It Go" qo'shig'i o'zbek tiliga "Qo'yib yubor" yoki "Erkin bo'l" deb tarjima qilinishi mumkin. Bu ibora kontekstga qarab

"Hammasini unut", "O'tgan ishni qo'y", yoki "Bosh qo'yib, o'zing bo'l" kabi erkinroq ma'noda ham ifodalanishi mumkin. Qo'shiqning mazmuni va hissiyotlariga mos ravishda tarjima tanlanadi. Agar qo'shiq matni o'zbek tilida ijro etilgan bo'lsa, ehtimol, mazmuniy moslashuvlar ham kiritilgan bo'lishi mumkin. Tarjimada ruhiy ozodlik va o'zligini qabul qilish g'oyasi aks ettiriladi.

Psixologik Asoslar

Disney multfilmlari asosan bolalar va yoshlar auditoriyasiga mo'ljallangan bo'lsa-da, ularda katta yoshdagi tomoshabinlar uchun ham chuqur psixologik ma'nolar va tahlillar mavjud. O'zbek tiliga tarjima qilishda bu psixologik aspektlar ham inobatga olinadi. Masalan, "Mulan" filmida o'zini oqlash, erkaklar va ayollar o'rtasidagi tenglik kabi masalalar o'zbek tilida to'g'ri aks ettirilishi talab etiladi. O'zbek tiliga tarjima qilingan multfilmlar ko'pincha bolalar psixologiyasiga mos ravishda, o'rgatish va tarbiya berish maqsadida ishlab chiqiladi. Disney multfilmlarida mavjud bo'lgan axloqiy qadriyatlar – do'stlik, mehnatsevarlik, xushmuomala bo'lish kabi fazilatlar o'zbek madaniyatiga mos tarzda o'rgatish imkonini beradi. Tarjimonlar, o'zbek tilida bu qadriyatlarni takrorlash va mustahkamlash uchun o'zbekcha iboralardan foydalangan holda, original multfilmning ma'nosini o'zgarishsiz yetkazishga harakat qiladilar. Yana "Frozen" (Muzyurak) misolida tahlilni davom ettirishimiz mumkin :

1. Elza

Asliyatdagi ibora: "The cold never bothered me anyway."

Tarjima: "Sovuq menga hech qachon ta'sir qilmagan."

Tahlil: Elza o'zini kuchli va mustaqil shaxs sifatida ko'rsatadi. Uning bu so'zlari o'z kuchlarini qabul qilganini va o'zini qanday bo'lsa, shundayligicha qabul qilganini ifodalaydi. Tarjimada bu hissiyotlarni saqlash muhimdir.

2. Anna

Asliyatdagi ibora: "Do you want to build a snowman?"

Tarjima: "Qor odamcha yasashni xohlaysanmi?"

Tahlil: Anna ochiqko'ngil, mehribon va singlisi Elza bilan yaqin bo'lishni istaydi. Uning bu so'zi bolalarcha soddalik va samimiyatni aks ettiradi. Tarjimada bu ohangni saqlash lozim.

3. Kristoff

Asliyatdagi ibora: "Reindeers are better than people."

Tarjima: "Shimol bug'ulari odamlardan yaxshiroq."

Tahlil: Kristoff tabiiy hayotni yaxshi ko'radi va odamlarga nisbatan ehtiyotkor. Uning bu so'zi uning oddiy va samimiy tabiatini ko'rsatadi. Tarjimada bu xususiyatlarni aks ettirish muhim.

4. Olaf

Asliyatdagi ibora: "Hi, I'm Olaf and I like warm hugs."

Tarjima: "Salom, men Olafman va ili q quchoqlarni yaxshi ko‘raman.

Tahlil: Olaf quvnoq va mehribon kardan odam. Uning bu so‘zi uning samimiyligi va do‘stona munosabatini aks ettiradi. Tarjimada bu hissiyotlarni yetkazish zarur

Qahramonlarning dialoglarini tarjima qilishda ularning xarakteri, hissiyotlari va xulq-atvorini to‘g‘ri aks ettirish uchun kontekstni chuqur tushunish va mos ifodalarni tanlash muhimdir. Bu esa tomoshabinlarga qahramonlarni asliday qabul qilish imkonini beradi.

4. Tarjima Jarayonidagi Qiyinchiliklar

Disney multfilmlarini o‘zbek tiliga tarjima qilishda bir qancha qiyinchiliklar yuzaga keladi. Birinchidan, ba’zi iboralar yoki kulgili elementlar boshqa madaniyatga mos kelmasligi mumkin. Shuningdek, Disney multfilmlarida o‘ziga xos shekspiriyona dialoglar va qiziqarli metaforalar bo‘lishi mumkin, ular o‘zbek tilida aniq ifodalanmaydi. Bunday hollarda tarjimonlar ko‘pincha "kreativ tarjima" metodidan foydalanadilar, ya'ni o‘zbek auditoriyasiga tushunarli va ma'qul bo‘lishi uchun iboralarni o‘zgartiradilar. Ikkinchidan, o‘zbek tilida ba’zi texnik yoki madaniy tushunchalar mavjud bo‘lmasligi mumkin. Masalan, ba’zi inglizcha so‘zlar yoki an'anaviy bayramlar o‘zbek tilida mavjud emas, shuning uchun bunday tushunchalarni o‘zbek tilida ifodalash uchun yangi atamalar yoki tasvirlar yaratish talab etiladi. "Frozen" (Muz yurak) multfilmida ishlatilgan ba’zi so‘z va iboralar o‘zbek tilida to‘g‘ridan-to‘g‘ri ekvivalenti bo‘lmagan holda uchrashi mumkin. Ushbu so‘zlar asosan madaniy, texnik, yoki ijodiy kontekstga bog‘liq. Qo‘shiq sarlavhasi bo‘lgan "Let it go" iborasi to‘g‘ridan-to‘g‘ri o‘zbek tiliga tarjima qilinsa, "Qo‘yib yubor" yoki "Unut" bo‘lishi mumkin, lekin qo‘shiq kontekstida bu ozodlik va o‘zlikni anglashni ifodalaydi. O‘zbek tilida mazmunni to‘liq yetkazish uchun erkin tarjima kerak, masalan: "Erkin bo‘l", "Hammasini unut" yoki "O‘zing bo‘l". Xuddi shunday "Frozen Heart" (Muzlagan yurak) birikmasi, filmning asosiy metaforasi bo‘lib, sovuqni nafaqat fiziki holatda, balki hissiy muzlashni ham ifodalasa, "Reindeers" (Shimol bug‘usi) - o‘zbek tilida bu hayvon haqidagi tasavvur keng emasligi sababli uni "Shimol bug‘usi" deb tavsiflash lozim, lekin bu ba’zan uzun va og‘ir tuyulishi mumkin.

Ekvivalenti yo‘q atamalarni tarjima qilish yondashuvlari:

1. Madaniy moslashuv (Cultural equivalence): So‘zlarni o‘zbek madaniyatiga mos shaklda berish.

2. Erkin tarjima (Free translation): Ma’noni tushunarli va hissiy jihatdan ta’sirchan qilish uchun erkinroq yondashuv.

3. Qo‘shimcha izohlar: Film kontekstiga mos ravishda izohli tarjima kiritish.

Bu yondashuvlar qahramonlarning dialoglari va hissiyotlarini tomoshabinlarga to‘g‘ri yetkazish imkonini beradi.

Walt Disney multfilmlarining o‘zbek tiliga tarjimasi madaniy, tilshunoslik va psixologik jihatlarini hisobga olgan holda amalga oshiriladi. Tarjima jarayonida nafaqat til, balki madaniyat va psixologiya o‘rtasidagi o‘zaro aloqalar ham muhim ahamiyatga ega. Disney multfilmlarini o‘zbek tiliga tarjima qilish, nafaqat bolalar uchun, balki butun jamiyat uchun yangi bilimlar va qadriyatlarni oshirishga yordam beradi. O‘zbekistonda Disney multfilmlarining muvaffaqiyatli tarjima qilinishi, xalqaro madaniyatni qabul qilish va o‘zbek tilining boyligini saqlab qolishning yaxshi misolidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yhati:

1. https://uz.wikipedia.org/wiki/Walt_Disney_Animation_Studios_film_lari_ro%CA%BByxati
2. https://uz.wikipedia.org/wiki/Walt_Disney_Animation_Studios
3. Гафуров И., Мўминов О., Қамбаров Н. Таржима назарияси. Дарслик. – Тошкент, 2012.

ANALYZING PHRASEOLOGICAL UNITS IN UZBEK AND ENGLISH

Rustamova Dildoraxon Jamoliddin qizi

student of the faculty

English Language and Literature

FSU.

Abstract: *This article explores similarities and differences in Uzbek and English phraseology, analyzing their structure, usage, and meaning. Key cultural and historical influences shaping their development are discussed, with examples illustrating cross-linguistic parallels and divergences. Insights reveal how these units encapsulate worldviews, promoting better understanding and translation between the two languages. Findings contribute to language studies, comparative linguistics, and intercultural communication.*

Keywords: *phraseological units, idioms, collocations, proverbs, Uzbek, English, linguistics, translation, culture, comparison.*

Аннотация: *В данной статье исследуются сходства и различия узбекской и английской фразеологии, анализируется их структура,*